

Gyerekeket békére nevelni?

Mindannyiunk leghőbb vágya, hogy soha többé ne legyen háború, hogy gyerekeink, unokáink békében éljenek. De a nyugalmat áhítjuk hétköznapjainkon is, otthon, munkahelyünkön, a járműveken, az üzletekben.

Nem vagyunk egyformák. Egyikünk békés természetű, mások pillanatok alatt elveszítik nyugalmukat. Vannak segítőkész embertársaink, akiknek mindig gondjuk van a segítségre szorulókra, míg vannak, akik csak saját érdekeiket nézik, akiket csak saját maguk érdekel; irigy, önző emberek.

Hol formálódik az ember? Hol dől el, hogy agresszív, összeférhetetlen lesz-e valaki, vagy szociális érzelmű, békés egyén? Az emberré formálódás a családban kezdődik, s tulajdonképpen be is fejeződik. Bizony már az első 5-6 évben eldől, milyen ember lesz a gyerekből. Az ember életében sorsdöntőek az első évek a jellemformálás, a nevelés szempontjából. Minden nap, minden perc fontos, minden pozitív vagy negatív élmény kulcsfontosságú lehet. A gyerek valamennyi erkölcsi normát és viselkedésformát otthon csecsemő- és kisgyerekkorában sajátít el; ekkor alakul ki a bizalom és bizalmatlanság, a segítőkészség és önzés, az őszinteség és hazugság, az alkalmazkodás és erőszak. Az első éveket nem lehet többé visszahozni, a jó alap biztos útravaló lesz a gyerek számára, míg az ellenkezője is sajnos igaz: az itt elkövetett nevelési hibák majdhogynem jóvátehetetlenek. Ezért igen nagy a szülők felelőssége a gyerek emberré formálódásában. Az óvoda, az iskola hatása elenyésző a családi hatásokhoz képest. A nevelésben a szülőké a meghatározó szerep.

Mi a fiatal szülőgenerációhoz tartozunk. Nem is volt olyan rég, mikor fel kellett tennünk magunknak a kérdést: mi legyen a kis emberkéből, akit életre hívtunk? Milyen szempontok szerint neveljük, milyen útravalót adjunk neki az élethez? Mert nem elég a gyerekek az anyagi javakkal való ellátottság, életcél, pozitív világnézetet is kell neki adni, hogy bármely helyzetben megálljon a lábán. Adni persze csak azt lehet, ami a sajátunk, amivel mi magunk rendelkezünk. Kezdődjék tehát a gyerekeknél önmagunk állandó nevelésével, tudatos alakításával. Olyanná kell válnunk, amilyennek gyerekeinket szeretnénk látni, mert gyerekeinket nem szavaink, hanem kizárólagosan tetteink nevelik. Nincs az az ékesen szóló „lelki prédikáció”, érvek sokasága, ami nélkülözhetné a szülők személyes jó példáját. A pusztán szavakkal nevelő szülő csak neveltségessé válik korán kamaszodó gyereke szemében, s egyébként esetleg helytálló tanácsai, érvei sorban leperregnek csemetéjéről.

Tegyük fel, hogy szorgalmasan munkálkodunk önmagunk alakításán. Mindent megteszünk, hogy pozitív ember váljék belőlünk, nem fogunk vizet prédikálni és bort inni. Tehát az a bizonyos példaadás; mert itt van rögtön az első probléma. Mennyit láthatja a szülők példáját az a gyerek, akinek mindkét szülője dolgozik, tehát bölcsődés, vagy rokon, ismerős felügyelete alatt van egész nap? Mennyi az az idő, amit szüleivel tölt, hatásuk alatt áll? Szombat-vasárnap, és az évi 2-3 hét szabadság kivételével (hacsak a szülők nem gyerekek nélkül töltik szabadságukat!) igen minimális. Aktív együttlétről, kiegyensúlyozott nyugalomról, szülői hatásról a szülők, főleg az anya munkahelyi elfoglaltsága, a reggeli-esti sietés, vásárlás, háztartási munka és az ezekkel együtt járó idegeskedés, feszültség miatt hétköznapokon szó sem lehet.

Valahogy így gondoltuk végig a lehetőségeket első gyerekünk születésekor, s nem volt nehéz belátni: idő és kiegyensúlyozott családi légkör nélkül nem tudjuk véghezvinni nevelési elképzeléseinket. Ezért döntöttünk úgy, hogy otthon maradtam gyereket, később gyerekeket nevelni. Mondhatja valaki: biztosan megfelelő anyagi körülmények között voltunk, hogy az otthoni nevelés luxusát megengedhettük magunknak. Annak idején még az anyasági segílyt sem vezették be, valóban szokatlan eset volt az otthon maradó, a gyerek, majd gyerekek nevelését hivatásból vállaló anya. Férjem kezdő fizetéséből, igen kevés pénzből kellett megélnünk, s találékonyssággal, szorgalommal, na és igényeink mérséklésével nélkülözni tudtuk a második keresetet.

Sok asszony szívesebben megy el dolgozni, vállalja a nagyobb megterhelést, hajszoltabb életet, mert az otthonmaradást az állandó háztartási munkával azonosítja. Pedig otthonmaradás esetén semmi esetre sem szabad, hogy az anyuka

fő feladata a mosogatás és a lakás kinos rendben tartása legyen, hanem a gyerekekkel való tudatos foglalkozás (fontos néhány neveléssel foglalkozó könyv áttanulmányozása), türelmes válaszadás a kifogyhatatlanul sok kérdésre, szoktatás a munkára és önállóságra, s talán a legfontosabb: derűs, kiegyensúlyozott légkör teremtése.

A nevelésnek nagyon szeretetközpontúnak kell lennie. Gyerekeink kicsi koruk óta hallják, hogy az Úr Jézus legfontosabb tanítása a szeretet. A Mennyei Atya szeretetből küldte el hozzánk az Úr Jézust, aki szeretetből szenvedett és meghalt értünk, hogy halálunk után a Jó Istenhez kerülhessünk. Az összes parancs a legfőbb parancsra épül, vele magyarázható. Ebből kell a gyerekeknek naponta példát mutatnunk. Válgják vérükké, hogy a legfontosabb, hogy a másik gyereket, felnőttet segítsük, meg ne bántsuk, neki örömet szereztünk. Már egész kicsi korban, minél korábban, annál jobb, engedjük, bátorítsuk őket segítségre, önálló cselekvésre. A kisgyerek szeret tevékenykedni, nem szabad ezt a kibontakozó segítőkészséget befojtani. Kell, hogy legyen mindig türelmünk, ambíciónk a kicsit a munkafogásokra taníthatni, s kivárni az eredményt. A gyerek megtanítása a hasznos együttműködésre kezdetben tényleg igen fáradságos feladat, és elég sok idő telik el, amíg kamatozik. Kezdetben ez a segítség inkább jelent hátráltatást, plusz munkát a szülőnek, de soha nem szabad elküldeni, hogy „ne látatlankodj, most sietek”, „ne hátráltass, magam gyorsabban, jobban megcsinálom”, mert örökre elmegy a kedve a segítségtől, önállóságtól, ha gyakran elküldjük vagy ügytelenségéért megbüntetjük. Látja, hasznosabb neki, ha nem csinál semmit, akkor nem éri kudarc. Gyerekeink már kiskoruktól tudják, hogy ha munka közben valami kárt csinálnak (nagyon ritkán fordul elő), mosogatás közben edényt törnek, portörléskor levernek valamit, azért soha nem kapnak ki. A sikertelenség mindenkiben büntudatot vált ki, kár ezt még külön szidással, veréssel tetézni. Nem árt a vigasztalás, bátorítás sem: ne szomorkodj, az ilyen felnőttel is megesik. A jószándék a fontos, s nem olyan nagy katasztrófa, ha a kivitelezésbe hiba csúszik. Az iskolában kapott rosszabb osztályzat miatt sem kell rögtön megszidni, hisz még a tudás sem fejzhető ki mindig osztályzatban, hát még a szorgalom, az igyekezet.

Hogyan neveljük igazmondásra gyermekeinket? A legfontosabb: mi magunk legyünk egyenesek, igazmondók, s ne csak otthon, hanem mindenkivel, mindenhol. A csalást, a hazudozást a gyerek elsősorban otthon tanulja. Ha élete első hat évében az igazmondás rögződik benne, az esetleges későbbi rossz példák már nem hatnak olyan végzetesen rá. Nagyon fontos, hogy sohase csapjunk be gyerekeinket, legyünk mindig egyenesek, korrektek velük is. Már egész csecsemőkortól kezdve vegyük teljes emberszamba őket. Ha oltást kapnak, ne mondjuk azt, hogy nem fog fájni, s az egyévesnek se mondjuk, hogy csak a konyhába megyünk, ha az üzletbe vagy a szomszédasszonyhoz igyekszünk. A gyerek jó megfigyelő, ne tekintsük soha ostobának, gyengeelméjűnek, a csalásra hamar rájön, becsapótnak érzi magát. Merjük mindig a szintiszta igazságot mondani neki, akkor is, ha az ellenkezést vált ki belőle, s kényelmesebb lenne egy kis becsapás, mellébeszélés. Beszéljünk mindig értelmesen vele, soha ne válasszuk a becsapás egyszerűbb, kényelmesebb útját a meggyőzés, megbeszélés helyett, mert a rossz példán kívül előbb-utóbb a bizalmát is elveszítjük.

Hogyan válik a gyerek agresszívvé? Számolnunk kell egyéni adottságokkal, örökletes hajlamokkal. Ezek párosulva a nem megfelelő környezettel és neveléssel azt eredményezik, hogy a gyerekből erőszakos, szembeszegülő, társait bántalmazó gyerek válik. A gyerek mindig utánozza környezetét, „azonosítja” magát szülőjével, a kislány rendszerint az anyával, a kisfiú az apával. Ha a példakép erőszakos személy, nyilvánvaló, hogy a gyerek többi tulajdonságával együtt agresszivitását is átveszi. A gyerekekkel szemben alkalmazott agresszív nevelési eszközök (testi fenyegetés, különböző büntetések, örömmegvonások) a gyerekekben szintén agresszivitást váltanak ki: közvetlenül, de többnyire közvetve. Miért? A gyerek otthon is, az iskolában is alárendelt helyzetben van, ő a gyengébb fél a nagy, hatalmas felnőttekkel szemben. A fölük elszenvedett agresszivitást nem fordíthatja közvetlenül ellenük, hanem továbbadja gyengébb pajtásai felé, azaz verekedős, kötekedős, összeférhetetlen lesz a közösségben, gyakran pedig alattomos, meghunyászkodó. Sok gyerek — egyéni adottságai révén — az agresszivitást nem adja tovább, hanem elfojtja, „mindent lenyel”, ami szintén nagy baj: szorongó, ideges emberré válik.

Mi a teendőnk nekünk, szülőknél? Hogy ne legyenek problémák a példamutató terén, mielőbb hozzuk rendbe saját szénánkat ezen a területen. A bennünk leltető agresszivitást próbáljuk meg hasznos területen kiélni, levezetni (munka, hobby, sport). A gyerekek adjunk lehetőséget, hogy önérvényesítése erőszakos viselkedés nélkül is lehetővé váljék. Gondolok itt a játszására, nagyfokú mozgásigényére, önálló elképzeléseire. A gyerekeknek igen nagy a mozgásigényük. Éppen az agresszivitás ellen való nevelés szempontjából nem helyes, ha nem adunk nekik elegendő lehetőséget a mozgásra. Sok gyereket alig vagy egyáltalán nem biztatnak arra, hogy játszótéren, parkban vagy kiránduláson jól kiugrálhassa, kiszaladgálhassa magát. Nem természetes, ha a gyerek mindig és mindenhol kis felnőttként viselkedik. Főleg séták, kirándulások alkalmával ne fegyvelmezzük agyon a gyereket, hadd rohangáljon, másszon, nagy szükségére van rá. Úgy öltöztessük, hogy ne kelljen különösen vigyázni a ruhájára, s akkor nem kell folyton aggódnunk, hogy „jaj, már megint kilyukadt a nadrágod”, vagy „el ne ess, mert piszkos leszel”.

Otthon is a legjobb, ha van egy külön szoba, ahol a gyerekek gyerekként élhetnek, ahol jól lehet mozogni, nem kell a bútorokra különösen vigyázni, ahol általában még kiabálni is lehet. (Általában, mert a szomszéd szobában pihenni vágyók érdekében egy-egy órácsendes játékot kívánhatunk tőlük. Ennyire többnyire hajlandóak is.) Ha pedig a családnak nincs meg a minimális két szobája, melyből az egyiket a gyerekeknek tudná biztosítani, nagyon hasznos, ha van a gyerekeknek egy olyan állandó helyük, ahol szabadon játszhatnak, mozoghatnak, hangoskodhatnak. Érezze jól magát otthon a gyerek. Napközben elszervezett sérelmeinket, kudarcainkat ne rajta vezessük le. Sajnos, éppen a gyerekeinkkel szemben szoktunk magunkon legkevésbé uralkodni, míg egy felnőttel szemben általában jólneveltek vagyunk.

A gyerek agresszivitásának forrása gyakran a kistestvér születése. Okvetlenül készítsük fel a gyereket az új jövevény érkezésére, várjuk vele együtt a kisbabát. Ha az eddig egyszem gyerek túlságosan a család központja volt, bizony nehéz dolgunk lesz. Nálunk a testvérek érkezése — merem állítani — semmiféle negatív hatást nem váltott ki a nagyobb gyerekekben, igaz, hogy nálunk nem volt az első gyereknél sem megengedett a pólyás rendszertelen ringatása, ölbefetele, babusgatása, agyonkényeztetése. A nagyobb gyerekek hangsúlyoztuk, hogy vele együtt fogjuk ellátni a testvérkét, mert ő már nagy és okos, már sok mindent rá lehet bízni. Tulajdonképpen koncentráltan a nagyobbikkal foglalkoztunk, napközben körülöttem nyugodt, tevékenykedett, kérdezett — én feleltem; több időt és törődést szántam rá, mint az újszülöttre, akinek csak annyi foglalkozás járt (az elsőnek is!), amennyit az etetés, tisztábatéves, fürdetés megkívánt.

A kistestvér érkezésével kapcsolatos az a szintén helytelen gyakorlat is, hogy a kisebbnek többet engednek meg, mint a nagyobbknak. A nagyobb ezt joggal érzi igazságtalannak: ugyan miért lenne szabad a kicsinek az, amit a nagynak már nem engedünk meg? Pici korában el kell már döntenünk, mi az, amit nem lehet a gyerekeknek, s a tilalmakat ne fokozatosan vezessük be, hanem a legelején az összeset, s akkor nem kell menetközben újabb és újabb korlátozásokat életbe léptetnünk. (Például a kicsi sem verekedhet, nem bánthatja a nagyobbikat azért, mert még kicsi; nem húzhatja a hajunkat, akkor sem, ha a húzása még nem fáj.)

Iskolás korban az iskolai érdemjegyek könnyen válhatnak féltékenység, egészségtelen vetélkedés forrásává. Nem szabad, hogy osztályzatközpontú legyen akár a szülő, akár a gyerek. A gyerektől ne az abszolút jó teljesítményt várjuk, hanem a tőle telhető legjobbat. A testvérek értelmi képessége, szorgalma többnyire különböző. Tudjunk egy megdolgozott közepesnek, jónak éppúgy örülni az egyiknél, mint a másiknál a jelesnek. Sok családnál forintokkal premizálják az ötöst, esetleg a négyest is. Ez már a tanárok eltérő osztályozási szokásai miatt (szigorúbb vagy elnézőbb, gyakran vagy ritkán ad jegyet) sem helyes, de indokolatlanul hangsúlyozza a gyerekek adottságai közötti különbségeket is. A tanár esetleges tévedései, igazságtalanságai is jobban fájnak. Neveljük arra az iskolásgyereket, hogy maga el tudja dönteni, milyen teljesítményt nyújtott.

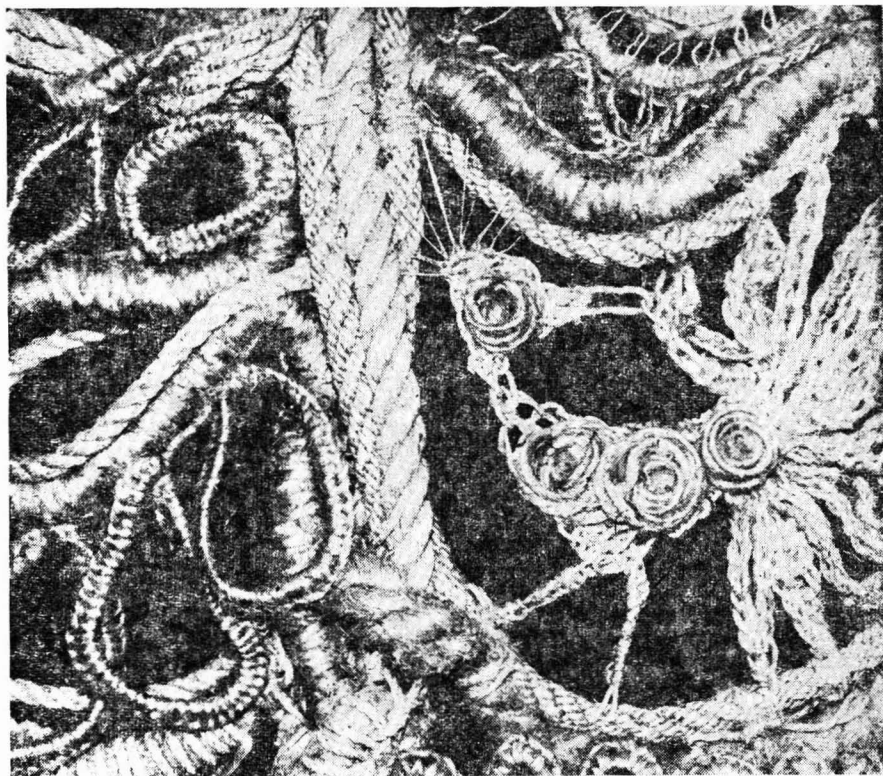
Ha mindegyik gyerekkel képesek vagyunk érezletlen, hogy szeretjük őt, s ha mindegyiket egyenlőségnek megfelelően tudjuk szeretni, akkor a testvérek viszonyában alapvető bajok nem lesznek. Ha néha verekednek, nem baj, esetleg válasz-

szuk szét őket, ha a tettlegesség nagyon elfajulna, de döntőbírók sose legyünk. Nem tudhatjuk, ki mivel provokálta ki a békétlenséget, s hátha az általunk elmarasztalt „vétkes”-nek volt igaza.

Ha gyerekeink mégis erőszakosak lennének, mi sose legyünk velük szemben erőszakosak. Indulatot indulattal megfékezni nem lehet. A büntetés nem célra-vezető eszköz. Az erőszakos gyerekek inkább sajnálatra méltóak: félnek saját indulataiktól, és félnek tetteik következményétől. Meg kell nyernünk bizalmukat, éreztetni kell velük, hogy szeretetünket még látszólagos rosszaságukkal sem veszíthetik el.

A gyereknevelés nem könnyű feladat. Sajnos eddig sehol sem követelték meg a szülőktől, hogy az alapvető pedagógiai, pszichológiai tudnivalókkal tisztában legyenek. Napjainkban már majdnem minden foglalkozáshoz rövidebb-hosszabb ideig tartó tanulásra, komoly felkészülésre van szükség. A gyereknevelés nem számít szakértelmet kívánó dolognak. Azt hisszük, elég a gyereket megszülni, etetni, ruházni, a nevelés ügyis a vérünkben van, az megy magától. Valóban nehezebb lenne házat, gépet építeni, beteget gyógyítani, mezőgazdaságban dolgozni, mint embert nevelni?*

* Akinek szívügye a gyereknevelés, a könyvesboltokban sok kiváló szakkönyvhöz juthat, amely az otthoni nevelésben hasznos tanácsokat ad a szülőknél. (Például: Pikler Emmi: Mit tud inár a baba? — Kabainé, dr. Huszka Antónia: Betegség vagy rosszaság? — M. Klimová—Fügnerová: Mit mondjunk a kicsinyeknek? — Kurt Seelmann: Gólya hozza...? — Dr. Benjamin Spock: Csecsemőgondozás, gyereknevelés; Tinédzserék könyve — Dr. Aniela Popielarska: Őcsinék nincs étvágya stb.)

E. PÁSZTHY MAGDA: *Életfa IV.* (részlet)